

Fordítóprogramok

1. előadás

Aszalós László

2015. szeptember 25.

- Jegymegajánló: utolsó hét, előadás időpontja.
- **Feladatgyűjtemény**
- Ajánlott irodalom
  - ▶ Csörnyei Zoltán: **Fordítóprogramok** Typotex, 2006
  - ▶ Fülöp Zoltán: **Formális nyelvek és szintaktikus elemzésük** Poligon, 1999
  - ▶ Gyimóthy Tibor, Havasi Ferenc, Kiss Ákos: **Fordítóprogramok** Typotex 2011

Mire jó ez nekünk?

- Egy fordító megírása bevezet a nagyméretű programok fejlesztésébe (legnagyobb program az oktatás során)
- Fordítóprogram készítése a számítástudomány diadala, az elmélet segít az eredmény elérésében
- Fordítóprogram írása a programozási nyelvek kutatásának eszköze
- Sok alkalmazásban fel lehet használni az itt megismert módszereket, eszközöket.

Általános elképzelés

Input

```
while i<>j do  
  if i>j then i:=i-j else j:=j-i
```

Output

```
...010101000101001011101010101001010110101...
```

Fordítóprogramok a valós életben

struktúra editor szövegszerkesztő, de ismeri a nyelv kulcsszavait, felajánlja a szerkezeti elemeket (ciklus, stb.), ismeri a zárójelpárokat.

pretty printer a forráslistában más színekkel vagy betűtípussal szedi a szerkezeti elemeket, megjegyzéseket, változókat, stb.

static checker a program futtatása vagy lefordítása nélkül felfedez szintaktikai vagy szemantikai hibákat (nem definiált változó, típusütközés)

szövegformázó a forráskód a formázandó szöveg, amely tartalmazza a formázási parancsokat: alsó-felső index, képletek, ábrák. Pl. TeX, pic-tbl-eqn-troff, Lout, Metapost vagy web-böngésző

programozható hardver a forrás egy programkód, az output a neki megfelelő áramkör (FPGA)

interpreter a forráskód transzformálása helyett azok azonnali végrehajtása

lekérdezések interpretere az SQL a lekérdezéseket az aktuális adatbázis számára érthető formára alakítja.

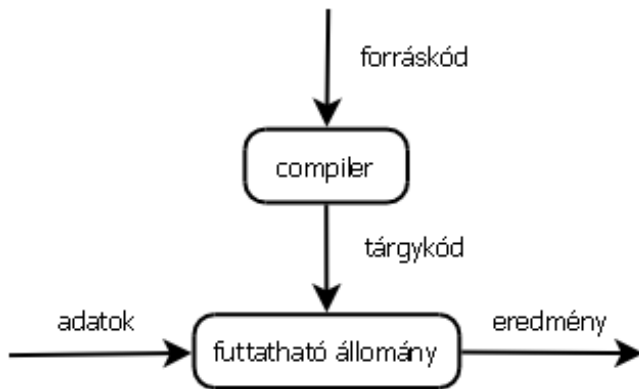
Lehetőségek

- Döglött vagy redundáns kód megkeresése, eltávolítása
- Tesztek generálása a specifikáció alapján
- Céges kódolási szabályoknak megfelelés ellenőrzése
- A kód átalakítása egységes szerkezetűvé
- Forráskódból dokumentáció készítése
- Magas szintű specifikációnak megfelelés (kommunikáció, protokoll tesztelése, véges automaták)
- Magas szintű specifikációból forráskód generálása
- Kód portolása más nyelvre, környezetre
- folyamatábrák generálása programból

Eredmények

- 40 000 termből álló logikai kifejezés 80 százalékos egyszerűsítése
- 800 000 soros COBOL kódban 12 százalék, 2,5 millió soros Java kódban 14 százalék, 400 000 soros C kódban 9 százalékos redundancia felfedezése (klónok)
- 1800 C fájlban 1,5 millió sorból kiszűrni a döglött preprocesszor utasításokat

A fordítás folyamata

Alapfogalmak

forrásprogram (avagy forrásnyelvű program) a fordító (compiler) inputja

tárgyprogram (avagy tárgynyelvű program) a fordító outputja

fordítási idő a forrásprogramból tárgyprogram készítéséhez szükséges idő

futtatási idő a program végrehajtásához szükséges idő

n menet ha a forrásprogramot P ,

a tárgyprogramot az Q ,

a fordításifolyamatot T jelöli, és $Q = T(P)$, ahol

$$T = T_1 \circ \dots \circ T_n,$$

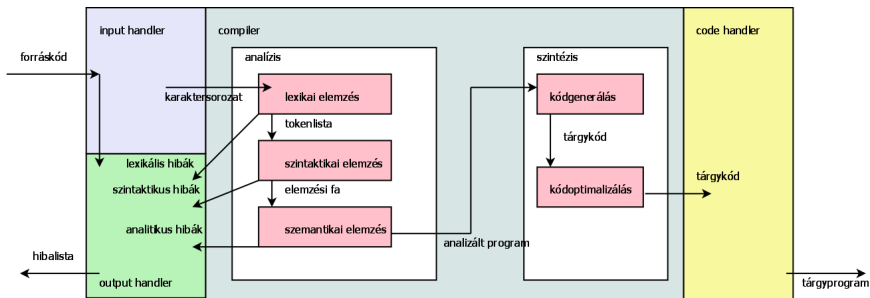
akkor n menetes fordítóról beszélünk.

$T_i \circ T_{i+1} \circ T_n(P)$ -t a program közbülső programformájának nevezzük.

Értelmezés folyamata

Fordítóprogram struktúrája

Fordítóprogram struktúrája

Input

forrásprogram

Output

tárgyprogram és/vagy lista a forrásprogram hibáiról, a tárgyprogram adatairól

Input-handler

A forrásnyelvű programot a háttértárolóról a memóriába kell juttatni.
Pufferelt beolvasás (operációs rendszer feladata), megjegyzések,
soremelések, felesleges szóközők figyelmen kívül hagyása.
include fájlok, makrók kezelése

Input

forrásprogram

Output

karaktársorozat

Output-handler

Fordítóprogram futásáról ember számára érthető módon beszámolni

Input

forrásprogram, hibák

Output

ember számára emészthető hibalista

Code-handler

Operációs rendszertől függően kell elkészíteni az áthelyezhető, futtatható programot.

Input

tárgykód

Output

tárgyprogram

Fordító/compiler

Input

karaktersorozat

Output

tárgykód, hibák

Analízis

az input feldolgozása, lexikális egységekre bontás

Szintézis

a forrás alapelemeinek megfelelő tárgykódok összeállítása tárgykóddá

Lexikális elemző

A forrás felbontása szimbolikus egységekké: változók, kulcsszavak, konstansok, operátorok.

Input

karaktársorozat

Output

szimbólumsorozat, lexikális hibák.

Felhasznált elmélet

reguláris nyelv, reguláris kifejezések, Thompson módszere determinisztikus automata generálására.

Generátor

(f)lex

Lexikális analízis ($x := y + z * 30$)

x azonosító

$:=$ értékadás jele

y azonosító

$+$ összeadás jele

z azonosító

$*$ szorzás jele

30 konstans szám

Szintaktikus elemző

Input

szimbólumsorozat

Output

szintaktikusan elemzett program (elemzési fa/szintaxisfa), szintaktikus hibák

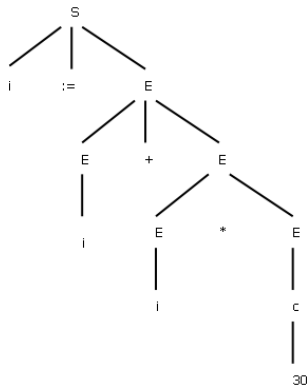
Módszerek

általános alulról-fel vagy felülről-le elemző, LL, LR, precedencia elemzők

Generátor

yacc, bison, ANTLR

Szintaktikus elemzés

Szemantikus elemző

Annak ellenőrzése, hogy pl. a megfelelő változók, konstansok definiálva vannak-e, megfelelő típusúak-e.

Input

elemzési fa

Output

analizált program, analitikus hibák

Ha az előbbi példában x valós típusú a 30 egész számot a fordító lecserélheti a 30.0 valós számra, illetve egész változót egy `int2real` függvény beillesztésével helyes típusúra hozhatja.

Kódgenerátor

Input

analizált program

Output

tárgykód (általános, vagy processzorfüggő)

Általános tárgykódú kódgenerátor

- tripod: háromcímű kód, egy utasításnak maximum három argumentuma lehet

```
temp1:=int2real(30)
temp2:=id3*temp1
temp3:=id2+temp2
id1:=temp3
```

- fordított lengyel jelölés

$x \ y \ z \ 30.0 \ * \ + \ :=$

Egy egyszerűbb fordító a processzor utasításainak kb. 20%-át használja.

Kódoptimalizáló

Hatékony program készítése

- azonos kódrészletek alprogramba helyezése,
- ismétlődő számítások kiemelése a ciklusokból
- ismétlődő kódrészletek alprogramba szervezése
- ciklusok szétbontása

Input

tárgykód

Output

tárgykód

Kódoptimizálás

Input

```
temp1:=int2real(30)
temp2:=id3*temp1
temp3:=id2+temp2
id1:=temp3
```

Output

```
temp1:=id3*30.0
id1:=id2+temp1
```

Kódgenerátor

Input

```
temp1:=id3*30.0  
id1:=id2+temp1
```

Output

```
LOAD   id3  
MUL    #30.0  
STORE  temp1  
LOAD   id2  
ADD    temp1  
STORE  id1
```

További alapfogalmak

Front-end

azon fázisok összessége, amely a forrásnyelvtől függ és független a tárgynyelvtől (lexikai, szintaktikai és szemantikai elemző, szimbólumtábla létrehozása, közbülső kód generálása, hibakezelés, esetleges kódoptimalizálás)

Back-end

azon fázisok összessége, amely a tárgynyelvtől függ és független a forrásnyelvtől. (bizonyos kódoptimalizálások, kódgenerálás, a hibák és a szimbólumtábla kezelése)

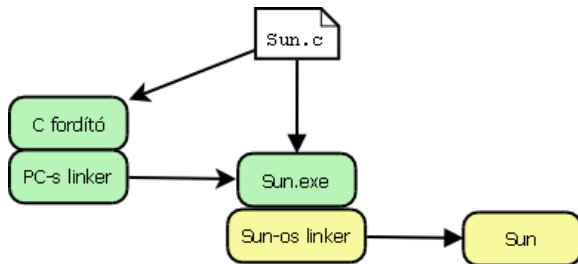
Többszörös front- és back-end

Szokásos módszer, hogy több különböző nyelvi fordítónál is ugyanazt a közbülső kódot használjuk, így eme fordítók back end-je megegyezhet. Egy front end-hez tartozhat több back end, ezzel keresztfordítás készíthető.

Feladat Sun-os C fordító készítése PC-s C fordító felhasználásával

- SUN C fordító írása C-ben
- SUN C fordító készítése PC-s C fordítóval (tárgykód), majd PC-s szerkesztővel (PC-n futtatható kód)
- A PC-n futtatható SUN C fordítóval lefordítani a SUN C fordító forrását (SUN tárgykódú program)
- SUN-os szerkesztővel a tárgykódú program SUN-on futtatható alakjának elkészítése

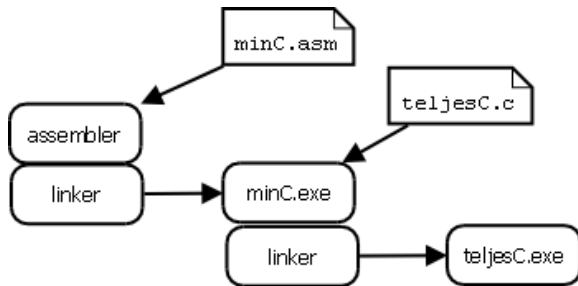
Keresztfordítás

Csizmahúzás - bootstrapping

- minimális C fordító írása assembly nyelven
- minimális C fordító készítése assemblerrel (tárgykód) majd szerkesztővel (futtatható kód)
- teljes C fordító írása minimális C nyelven
- teljes C fordító készítése minimális C fordítóval (tárgykód) majd szerkesztővel

Csizmahúzás - bootstrapping

Virtuális processzorra fordítás

- p-code machine (virtuális gép – elképzelt processzor gépi kódjának futtatására)
  - ▶ Pascal p-code 1973
  - ▶ Pascal-S compiler 1975
  - ▶ Python
  - ▶ Visual Basic
  - ▶ Java (JVM)
- Byte-code
  - ▶ Adobe Flash
  - ▶ CLISP, Emacs
  - ▶ Icon
  - ▶ Lua
  - ▶ m-code (MATLAB)
- JIT compiler